

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Штогрин Андрій, 1967 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 1992 році Львівський державний інститут декоративного і прикладного мистецтва за спеціальністю "Інтер'єр і обладнання", кваліфікація "Художник декоративного мистецтва", у 2004 р. закінчив магістратуру названого університету за спеціальністю "Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво" та здобув кваліфікацію викладача образотворчого мистецтва. Працює викладачем на кафедрі Дизайну КНУБА, виконав акредитовану освітньо-наукову програму 022 «Дизайн».

Разова спеціалізована вчена рада Phd 38.022 була утворена наказом Київського національного університету будівництва і архітектури № 148/65/25 від 15.07.2025, у складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради — КАЩЕНКО Олександр Володимирович, доктор технічних наук, професор, декан архітектурного факультету Київського національного університету будівництва і архітектури.

Рецензент — Івашко Юлія Вадимівна, докторка архітектури, професорка кафедри основ архітектури та архітектурного проектування Київського національного університету будівництва і архітектури.

Рецензент — Хараборська Юлія Олександрівна, кандидатка архітектури, доцентка, доцентка кафедри теорії архітектури і архітектурного проектування.

Офіційний опонент — Оляніна Світлана Валеріївна, докторка мистецтвознавства, професорка, завідувачка кафедри графіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Офіційний опонент — Гнатюк Лілія Романівна, кандидатка архітектури, доцентка, доцентка кафедри комп'ютерних технологій дизайну і графіки Державного університету «Київський авіаційний інститут».

На засіданні «08» вересня 2025 року спеціалізована вчена рада Phd 38.022 прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії Штогрину Андрію Михайловичу, на підставі публічного захисту дисертації *«Художньо-композиційні принципи створення іконостасів та настінних розписів в інтер'єрах храмів Поділля»* за спеціальністю 022 «Дизайн», галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Дисертацію Штогриня Андрія Михайловича виконано в Київському національному університеті архітектури і будівництва, м. Київ, на кафедрі дизайну, науковий керівник - докторка архітектури, професорка Третяк Юлія Вікторівна, завідувачка кафедри дизайну Київського національного університету будівництва і архітектури.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Актуальність теми дисертаційного дослідження пов'язана з усвідомленням унікальності предметно-просторового середовища східнохристиянських храмів Поділля, з метою його збереження та подальшої модернізації й адаптації в умовах відбудови та відновлення України. Подільська церковна архітектура, дизайн і мистецтво України успадкувала європейські та культурно-історичні традиції, втіливши в своєму розвитку найяскравіші риси народної регіональної архітектури, зібравши досвід зодчих та передових технологій оздоблення сакральних інтер'єрів XIX-XX ст., дизайну внутрішнього простору для досягнення гармонійної та функціональної архітектурно-просторової форми та дизайну. У зв'язку із цим, в роботі було поставлено наступні завдання:

- ґрунтуючись на опрацьованих літературних джерелах та матеріалах натурних обстежень визначити специфіку формування, розміщення та оздоблення іконостасів та настінних розписів у предметно-просторовому середовищі східнохристиянських храмів Поділля к. XVIII – поч. XX століття;
- здійснити аналіз застосування історичних традицій формоутворення іконостасів та стінописів з метою їх модернізації та застосування в сучасному середовищі будівель храмів;
- обґрунтувати художньо-композиційні принципи створення іконостасів та настінних розписів в інтер'єрі східнохристиянських храмів Поділля з метою модернізації середовища та формування унікальних дизайнерських рішень;
- спираючись на встановлені художньо-композиційні принципи розробити методику створення іконостасів та настінних розписів в інтер'єрному просторі українського храму;
- систематизувати елементи предметно-просторового середовища східнохристиянських храмів Поділля за композиційно-художніми ознаками та візуальними зв'язками між елементами інтер'єру як єдиної системи;
- запропонувати засоби дослідження предметно-просторового середовища східнохристиянських храмів Поділля, зокрема, іконостасів та іконописів, з урахуванням традиційного підходу до оздоблення храмового інтер'єру східнохристиянської традиції;

- розробити підходи, методи і прийоми дизайну та оздоблення предметно-просторового середовища історичних та сучасних будівель східнохристиянських храмів в Україні;

- розробити теоретичні та практичні рекомендації щодо збереження, реновації і модернізації інтер'єрного середовища, його предметного наповнення та оздоблення в будівлях східнохристиянських храмів України;

- визначити перспективні напрями для подальшого розвитку сфери дослідження, відбудови та збереження об'єктів національної спадщини - східнохристиянських храмів на Поділлі та в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів:

Вперше:

- ґрунтуючись на опрацьованих літературних джерелах та матеріалах натурних обстежень визначено специфіку формування, розміщення та оздоблення іконостасів та настінних розписів у предметно-просторовому середовищі східнохристиянських храмів Поділля к. XVIII – поч. XX століття;

- проаналізовано використання історичних традицій формоутворення іконостасів та стінописів з метою їх модернізації та застосування в сучасному середовищі будівель храмів;

- науково обґрунтовано художньо-композиційні принципи створення іконостасів та настінних розписів в інтер'єрі східнохристиянських храмів Поділля з метою модернізації середовища та формування унікальних дизайнерських рішень;

- на основі визначених художньо-композиційних принципів розроблено авторську методику створення іконостасів та настінних розписів в інтер'єрному просторі українського храму.

Удосконалено:

- систематизацію елементів предметно-просторового середовища східнохристиянських храмів Поділля згідно композиційно-художніх ознак сакрального інтер'єру, а також візуальних зв'язків між складовими інтер'єру як просторової системи;

- засоби дослідження предметно-просторового середовища східнохристиянських храмів Поділля з розміщеними в ньому творами релігійного мистецтва – іконостасами та іконописами, з урахуванням традиційного обладнання та оздоблення в храмовому інтер'єрі східнохристиянської традиції.

Отримали подальший розвиток:

– підходи, методи і прийоми дизайну та оздоблення предметно-просторового середовища історичних та сучасних будівель східнохристиянських храмів Поділля та України,

– теоретичні та практичні рекомендації щодо збереження, реновації і модернізації інтер'єрного середовища, його предметного наповнення та оздоблення в будівлях східнохристиянських храмів України.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленій методиці та рекомендаціях щодо формування інтер'єрів та елементів оздоблення (іконостасів, іконописів, настінних розписів) східнохристиянських храмів Поділля. Також впровадження науково-практичних результатів роботи відображено у авторській монографії, де наведено приклади реалізованих композицій іконостасів та настінних розписів в інтер'єрах східнохристиянських храмів Поділля, під час їх модернізації.

Дисертація виконана державною мовою, вимоги щодо оформлення дисертації, встановлені наказом МОН України від 12.01.2017 р., № 40 є виконаними.

Результати дисертації опубліковано у 5 наукових публікаціях.

З них - 2 статті у фахових виданнях категорії “Б”, які за формою та змістом повністю відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, а також 1 одноосібна монографія:

1. Штогрин А. М., Третьак Ю. В. Історико-культурні засади і чинники формування дизайну та оздоблення інтер'єрів храмів Поділля. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Вип. 80, том 2, 2024. С. 161-168.

Особистий внесок здобувача: фактичний матеріал по храмах Поділля, ілюстративна частина.

2. Штогрин А. М., Третьак Ю. В. Історичні особливості формування простору та художнього оздоблення інтер'єрів храмів українського Поділля. *Київський національний університет технологій та дизайну. Журнал “ART and DESIGN”*. N4(28) 2024. С. 207-222.

Особистий внесок здобувача: фактичний матеріал по храмах Поділля, ілюстративна частина, с. 207-215.

3. Штогрин А. М. Мій неовізантинізм: Стиль манери монументального малярства Вознесенської церкви в селі Іванківці на Поділлі. Книга-альбом. монографія: Видавництво ім. Олени Теліги. 2017 р. 124 с. УДК 75.046.3.036:27-523.42] (477.43/.44-22 Іванківці); ББК 85.143(4Укр); Ш92.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Штогрин А.М. Особливості композицій інтер'єрів храмів Поділля.

Тези IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного дизайну». (Київ, КНУТД, 27.04. 2022). С. 249-251.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

5. Штогрин А.М. Роль іконостасу в інтер'єрі традиційної та сучасної церкви. Тези доповідей Міжнародного науково-технічного форуму «Архітектура, Будівництво, Дизайн, Технологія, Енергетика, Менеджмент» (Київ, 16-17 жовтня 2024 р.). С. 394-395.

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти, інші присутні) та висловили зауваження:

Голова ради — доктор технічних наук, професор КАЩЕНКО Олександр Володимирович, декан архітектурного факультету Київського національного університету будівництва і архітектури задав запитання, а саме: “Яким чином визначається, на Вашу думку, взаємозв'язок масштабу зображень з особливостями їх візуального сприйняття у східнохристиянських храмах Поділля?”

Офіційний рецензент — докторка технічних наук, професор Івашко Юлію Вадимівна, докторка архітектури, професорка кафедри основ архітектури та архітектурного проектування Київського національного університету будівництва і архітектури, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Розділи повинні починатися з нової сторінки (с. 33).
2. Занадто багато додаткової інформації, яка стосується загальнохристиянського мистецтва (с. 44-45).

3. Подекуди написано Висновки за розділом з малої літери, подекуди. Висновки за Розділом з великої, не всі розділи поставлено з абзацу. Загальний висновок номер 3 теж не з абзацу.

4. Різна нумерація в різних пунктах загальних висновків. Чомусь принцип естетичної мистецької спадкоємності під номером 4, так як і принципи 5,6, хоча всі попередні принципи не нумеруються (с. 174-175). Це заплутує одночасною наявністю двох нумерацій 4,5,6.

5. Прийнято не залишати сторінку незаповненою менше ніж на 1/3. Стор. 176 практично порожня.

6. В списку джерел включають також статті автора з посиланнями на них в тексті.

7. Кожний додаток повинен починатись з нової сторінки (стор.174). В додатках дублюється перелік статей автора.

Офіційний рецензент — Хараборська Юлія Олександрівна, кандидатка архітектури, доцентка, доцентка кафедри теорії архітектури і архітектурного проектування, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Слід відмітити що структура роботи дещо розбалансована. Послідовність викладення інформації і ілюстрацій порушена. Наприклад, ілюстрації до 3-го розділу розташовані після загальних висновків (рис. 3.10, 3.11, 3.12) хоч за змістом їх варто було б вкласти як підтримку текстової частини 3 го розділу.

2. Багато зауважень що до правильності оформлення роботи:

— кожен розділ повинен починатись з нової сторінки (стор. 33, 194);

— висновки мають бути стислі не повинні містити ілюстрацій;

— варто було б розробити всі ілюстрації до тексту за одним принципом оскільки це полегшує сприйняття інформації;

— також під ілюстраціями потрібно давати посилання на список джерел ілюстрацій;

— в деяких місцях пропадають абзаци (стор. 47).

Офіційний опонент — Оляніна Світлана Валеріївна, докторка мистецтвознавства, професорка, завідувачка кафедри графіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Не приведено у відповідність хронологічні межі дослідження у вступі і викладу. У вступі вказано, що «Хронологічні межі охоплюють період XIX–XX ст.» (с. 28), в анотації вони ще вужчі – «XIX – поч. XX ст.» (с. 2), тоді як в дійсності в роботі охоплюється ширший період, зокрема про це свідчить підрозділ 2.2., що має назву «Соціальні, регіональні та культурологічні чинники композиційної організації оздоблення в інтер'єрах українських храмів XVIII–XXI ст.» (с. 107). Ця невідповідність, на нашу думку, значно применшує проведену здобувачем аналітичну роботу.

2. В підрозділі 1.2. «Історія формування і розвитку української школи художнього оздоблення іконостасів», не зайвим було б згадати класичні роботи іноземних дослідників з принципів формування іконографічної програми храмових стінописів у Візантії, успадкованих Україною та з історії формування іконостасів, передусім, публікації Отто Демуса, Маноліса Хадзідакіса, Анни Епштейн (Demus O. *Byzantine Mosaic Decoration: Aspects of Monumental Art in Byzantium*. London, 1947, pp. 97, pl. 64; Chatzidakis M. *L'évolution de l'icone aux XI–XIIIe siècles et la transformation du templon* // *XVe Congrès International des études byzantines* (Athenes, 1976). Vol. 3, Art et archéologie. Athenes, 1979, p. 159–191; Epstein A. *The Middle Byzantine Sanctuary Barrier: Templon or Iconostasis?* // *Journal of the British Archaeological Association*. CXXXIV, 1981, p. 1–27), що дозволило б уникнути окремих фактичних помилок та дискусійних тверджень.

3. В першому і другому розділах дещо бракує послідовності хронологічного викладу, що заважає сприйняттю матеріалу. Також в тексті трапляються некоректні формулювання, прикрі описки, зокрема Д. Степовик на с. 38 зазначений як Д. Власович.

4. Не можу погодитися з деякими висловленими автором твердженнями щодо історії розвитку церковного мистецтва. Наприклад, тезою, що «Татаро-монгольська навала перервала традицій київської школи іконопису, так само й на землях Галицько-Волинського князівства» (с. 53), або «Христа, Богородицю, святих зображали спочатку з квадратним, пізніше — з округлим німбом, дещо в ракурсі» (с. 60). Зауважу, що іконопис Галицько-Волинського князівства у XIII–XIV ст. не занепав, про що свідчить монументальне зображення Богородиці Одигітрії на іконі з с. Дорогобуж кін. XIII – першої половини XIV ст. та ушавлена ікона Волинської Богоматері середини XIV ст. Щодо квадратної форми німбів у Христа і Богородиці, хотілося б уточнити, які саме зображення стали підставою для такого твердження? 5. Викликає заперечення також наведене у словнику визначення іконології як «богословсько-філософської науки про культову та мистецьку сутність і межі ікони як матеріалізованої духовної істини, як зображення “видиме невидимого”», яка в дійсності є мистецтвознавчим методом дослідження, спрямованим на виявлення символічного змісту твору (не обов’язково релігійного), який поступово сформувався в першій половині XX ст. на основі робіт Абі Вабурга та Ервіна Панофського.

Офіційний опонент — Гнатюк Лілія Романівна, кандидатка архітектури, доцентка, доцентка кафедри комп'ютерних технологій дизайну і графіки Державного університету «Київський авіаційний інститут», надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Недостатньо представлено приклади сучасних міжнародних тенденцій у дизайні сакральних інтер'єрів, що могли б посилити компаративний аналіз. Порівняння сакральних інтер'єрів Поділля з аналогічними об'єктами інших регіонів України та зарубіжжя виконане змістовно, але у роботі можна було б ширше залучити приклади з сучасної світової дизайнерської практики, що дало б змогу чіткіше виявити інноваційний потенціал запропонованих підходів.

2. Використані методи дослідження є різноманітними, проте доцільно було б розширити методологічну базу за рахунок сучасних цифрових технологій візуалізації та моделювання, які сьогодні активно застосовуються в мистецтвознавчих та дизайнерських студіях для обґрунтування проєктних пропозицій.

3. У тексті спостерігається непослідовність у використанні окремих термінів, що потребує уніфікації. Важливим є дотримання термінологічної точності. У деяких фрагментах тексту спостерігається варіативність у використанні окремих термінів, що може створювати неоднозначність у сприйнятті, особливо в контексті розмежування понять «реставрація», «реконструкція» та «реплікація».

4. Практичні рекомендації потребують більш детальної класифікації за типами об'єктів і конкретними умовами їх використання. Подані автором рекомендації для впровадження у проєктну та реставраційну практику є змістовними, проте їх можна було б деталізувати за типологією об'єктів та умовами використання, що підвищило б їхню прикладну цінність для фахівців.

5. Зосередження уваги на регіоні Поділля є цілком виправданим, однак розширення географії дослідження та додаткове залучення об'єктів із суміжних територій могло б поглибити розуміння міжрегіональних взаємовпливів та художніх трансформацій, що могло б підсилити аргументацію та висновки.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Штогрину Андрію Михайловичу ступінь доктора філософії за спеціальністю 022 «Дизайн», галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради PhD 38.022



Олександр КАЩЕНКО

Підпис голови разової спеціалізованої
вченої ради Олександра КАЩЕНКА засвідчую:



Секретар Вченої ради КНУБА

Микола КЛИМЕНКО